

Autor: Jiří Hejlek

Pohled filosofa a člověka, který čtvrt století pracoval v těžkém průmyslu jako manažer a podnikatel.

V posledních několika letech sledujeme v Evropě mohutnou vlnu úspěchů politických stran a hnutí, které se otevřeně staví do opozice vůči etablovaným stranám. Spojuje je přesvědčení, že současné uspořádání poměrů v Evropě je nadále neudržitelné, nemají-li být ohroženy životní zájmy evropských národů. Daleko citlivěji reflektují potřeby i mínění lidí ve svých zemích. V jejich programech najdeme různě odstupňované odhodlání opustit Evropský svaz (takto nazývám Evropskou unii) a obnovit státní suverenitu, odmítání uměle vytvořené měny euro, legislativní úpravy vedoucí k méně zprostředkovanému vlivu řadových občanů na veřejné dění, nechuť podílet se na válečných dobrodružstvích a zavržení multikulturalismu a politické korektnosti. To vše - i další programové body - je spojeno svorníkem snahy odvrátit invazi mimoevropských etnik na evropské území.

Jen občas těmito politickými body prosvítá jasněji formulovaná představa o ekonomické politice, natož aby taková politika byla sdílena většinou těchto politických sil. Z úst předních evropských představitelů tohoto politického tábora jsem slyšel spíše opakovat obvyklá klišé

zastánců liberální ekonomiky o svobodném trhu, o volném pohybu lidí, zboží, služeb a kapitálu, ba o pokračování v politice volně plovoucích směnných kurzů. V současné situaci již můžeme vidět symptomy blížícího se rozpadu globálního ekonomického systému, který je právě založen na zmíněných principech. Zároveň je třeba si uvědomit, že tento kolaps souvisí s hodnotovým rozpadem naší civilizace obecně a s problémy, kterými se zabývají programy svobodných stran, jak právě byly popsány, zvláště.

Prvním a základním politicko-ekonomickým faktem naší doby je rozhodující vliv nesmírně úzké vrstvy globální plutokracie, jíž slouží armády úředníků, manažerů, politiků, novinářů, pracovníků v akademické sféře, v reklamě i v showbusinessu. A právě v jejím zájmu vytvořili politikové Evropský svaz a snaží se likvidovat tradiční sociální struktury: rodinu, národ, stát. To je první jmenovaný bod společného programu svobodných stran. Jako druhý jsem uvedl odpor k euru. Tato umělá globalistická měna je nástrojem podřízení evropských národů globálním elitám. Za třetí je pro globalisty neúnosné nechat si mluvit do svých záležitostí řadovými občany. Zatím se jim daří podstatnou část Evropanů manipulovat pomocí médií, reklamy a showbusinessu. Za čtvrté byla řeč o neustálém rozpoutávání válečných konfliktů. K tomu přidejme i přípravu na možné konflikty budoucí umělým vytvářením nových nepřátel. Jde o to, že panující globální systém a jeho měny nelze udržet než stálou ekonomickou expanzí, které poskytuje podporu expanze územní. Takto uměle vytvářená spotřeba udržuje stoupající spirálu výroby, zadluženosti (veřejné i soukromé), moci bank a investičních společností a koneckonců moc nadnárodní plutokracie. Na pátém místě uvedený multikulturalismus patří vlastně k prvnímu bodu, tedy likvidaci tradičních struktur a jejich nahrazování maximálně rozdrobenou a nekohezní populací třeba i pomocí okupace zdánlivými uprchlíky, a to vše v zájmu hladkého ovládnutí obsazených území. A politická korektnost? Skvělý manipulační prostředek.

Jak vidno, za všemi hlavními problémy, které máme, najdeme globální plutokracii a jí vytvořený ekonomický systém, který je sice těžko politicky porazitelný, nicméně vnitřní logikou své rozpínivosti směřuje k sebezničení. Je to systém vybudovaný na bázi moderního kapitalismu, tedy liberální ekonomiky. Ta prodělala za dobu svého panování několik proměn. Budou nás zajímat poslední dvě velké. Předposlední změna proběhla po druhé světové válce. Tehdy USA konečně převzaly úlohu Velké Británie jako sídla globalismu. Došlo v nich díky válečné výrobě i poválečného postavení k silné koncentraci kapitálu. Vznikly obří monopoly, jimž v Evropě mohlo sekundovat jen máloco. Na druhé straně v západní Evropě do sebe liberální ekonomika absorbovala mnoho socialistických prvků. Není divu, že tehdy vznikla vlivná teorie konvergence. Poslední změnou bylo zrušení vazby dolaru na zlato v roce 1971. Tak vznikl systém plovoucích kursů a vazba měnového systému na naftu. Následný pád komunismu rozhýbal peristaltiku střev globálního kapitalismu. Padly hranice jeho expanzivity. Mnoho vzdělaných lidí má tendenci přehlížet tyto skutečnosti, většinou o nich dokonce nic nevědí. Soustřeďují se na jevy, které jsou v podstatě marginální. Stále věří tomu, že svobodný trh je opravdu svobodný, ačkoliv dnes je pouze nástrojem, jehož pomocí se likvidují živnostníci a menší podniky, globální firmy na něm vysávají státní rozpočty, tančí na něm dotace a granty jako nástroje korupce. Na finančních trzích se nafukují bubliny, jejichž výchozí kapkou jsou peníze bláhových občanů, kteří si myslí, že šetří a investují. Přitom je

jasné, že fungování trhu nelze jednoduše zabránit, ba dokonce že v příslušných kontextech může plnit pozitivní roli. Je jako léčivá bylina. V malém množství a ve vhodné situaci působí jako lék, ale ve velkých dávkách se stává jedem, který může mít i smrtelné účinky.

Shrňme-li řečené, vyplývá nám z toho, že velká část politických problémů dnešní doby je spojena se způsobem fungování liberální globální ekonomiky. A také to, že každá politická síla, která chce tyto problémy řešit, musí být připravena předložit alternativy tohoto systému. Bohužel mnoho konzervativců, kteří hodlají odstranit morálně politické důsledky systému, nejsou připraveni zasáhnout kořeny liberalismu, jimiž je liberální ekonomika a tzv. svobodný trh. Vzpomeňme slavného konzervativního britského premiéra z druhé poloviny 19. století Disraeliho. Než se propracoval na nejvyšší post, stavěl se proti volnému trhu. Jako předseda vlády volný trh podporoval. Proč asi změnil názor? Zmoudřel snad funkcí? Můžeme se jen dohadovat, že mu domluvili jeho bankéřští a obchodní přátelé. Od té doby je zejména anglosaský konzervatismus spojen s liberální ekonomikou. Kontinentální Evropa v čele s německými učiteli od počátku 19. století naopak kritizovala jak praktické uskutečňování liberálně ekonomických principů, tak jejich ztělesnění v teoriích politických ekonomů v čele s Adamem Smithem.

Dodnes nejpozoruhodnějším Smithovým oponentem byl rovněž Adam, a to **Adam Mueller**. Pro nás je navíc zajímavé, že tento rozený Berlínčan se stal významným úředníkem Rakouského císařství. Původně byl Smithovými teoriemi nadšen, ale brzy začal vyvíjet vlastní ekonomickou teorii. Jen jednu generaci po Smithovi přednášel v Drážďanech v zimě 1908-9 své dodnes inspirativní teorie, publikované v roce 1910 jako „Elementy státovědy“. Spolu se Schlegelem a Schellingem patřil k hlavním filosofickým představitelům romantismu a zároveň předjímal pozdější filosofii života. Svou současnost poměřuje středověkem. Nachází v něm prvky, které by bylo možné používat i nadále. Na tomto místě je možné jen naznačit, že by nás mohly zajímat jeho výklady již tehdy kritizující individualismus moderní teorie a její ignorování relevance morálních vazeb mezi lidmi. Vždy zdůrazňoval opoziční vztah mezi „živými“ idejemi a „mrtvými“ pojmy. Proto byl velkým protivníkem čistě věcného římského práva. Dnes je pozoruhodné jeho tehdejší odhalení, že britská liberální ekonomika je v podstatě nástrojem britské ekonomické expanze.

O dalších třicet let později pokračoval v linii opozice proti britské politické ekonomii **Friedrich List**, který stál v počátcích velmi vlivné německé historické školy. Ta zdůrazňovala historický původ ekonomických institucí a s tím spojená specifika národních ekonomik. Doporučovala ekonomický protekcionismus. Svého vrcholu dosáhla v Bismarckově éře. Jedním z jejích posledních představitelů je **Werner Sombart**, který byl asi nezajímavějším analytikem a zároveň kritikem kapitalismu. Ale to už jsme překročili práh 20. století. Sombart byl v první fázi svého života socialistou a výborně znal Marxovo dílo.

Zpětným obloukem jsme se dostali k marxismu a socialismu. Jedná se o hlavního konkurenta liberální ekonomie a posléze ekonomiky. Po celou studenou válku byla s existencí dvou vojensko-politických táborů spojena i dichotomie ideologií a ekonomik. Na začátku 90. let nám říkali, že po pádu komunistického režimu, kdy zanikla spolu s ním nejen politická ideologie socialismu, nýbrž také jeho ekonomická praxe, nemáme jinou možnost než plně

akceptovat anglosaský politický a ekonomický systém. Hlavním heslem bylo, že neexistuje třetí cesta. To je ovšem kardinální omyl. Stále v něm setrváváme, zatímco bychom se měli snažit rozpoznat ho jakožto omyl a vydat se znovu hledat nové cesty. Už proto, že každá socialistická ekonomická teorie jako celek se při bližším zkoumání projeví jako varianta liberalismu. Použitelné jsou jen některé jednotlivé prvky. To platí i pro marxismus. Nejde jen o to, že podle vlastního přiznání má marxismus jeden ze svých zdrojů v britské politické ekonomii, ale jde i o to, že je plně zakotven v osvícenství, jako kupříkladu všichni tzv. utopičtí socialisté. Liberálové a socialisté sdílejí veškeré hlavní nečnosti postosvícenského myšlení. Jmenujme ty nejdůležitější: víra v pokrok, humanismus spojený s přesvědčením, že člověk je tvůrcem dějin, plochý racionalismus, striktní ateismus a přirozená rovnost lidí. Ekonomiku musí tedy liberálové i socialisté vidět v zásadě stejně, tj. materialisticky a kvantitativně. I kdyby tak někdo skládal naději v nějakou novou formu socialismu, nenajde v něm skutečnou protiváhu liberálního kapitalismu.

Toho si byli v době mezi světovými válkami vědomi vědci, myslitelé a ideologové, kteří byli znechuceni tehdejšími negativními projevy liberálního kapitalismu a současně v odstupňované míře nedůvěřovali marxistickému socialismu, ač ten se tehdy ještě zdaleka neprojevil v plné síle. Vznikla celá škála ekonomicko-společenských teorií a programů, z nichž většina je zahrnována pod pojem korporativismu. Pro někoho bude vhodné vysvětlení, že to nemá nic společného s dnešním názvem „korporace“ užívaném podle angličtiny pro soukromé společnosti, většinou velké nadnárodní akciovky. Jde o něco přímo opačného. Korporace podle latinského slova „corpus“ byly právní osoby patřící do veřejného práva. Zejména tím jsou míněny středověké cechy, které regulovaly jednotlivé sektory trhu. Korporativismus neboli profesně stavovské zřízení byly zdiskreditovány tím, že se k němu hlásil italský fašismus, ovšem v politické realitě tento systém nerealizoval. Nacismus korporativismus přímo zavrhl. Není náhodou, že nejvíce se korporativismus prosadil v Dolfusově a Schuschnigově Rakousku mezi lety 1934 - 1938. V Rakousku tehdy měla stále velký vliv katolická církev. Papež Pius XI. vydal v roce 1931 encykliku *Quadragesimo anno*, která je významným dokumentem korporativismu. Nejucelenější koncepcí tohoto směru byl tzv. universalismus rakouského myslitele Othmara Spanna, který byl ihned po připojení Rakouska k Velkoněmecké říši zatčen a do konce války vězněn v koncentračním táboře.

Universalismus i další antikapitalistické koncepce reagovaly na akutní problémy své doby. Dnes nás mohou inspirovat některými obecnějšími teoriemi, avšak přímo na ně navazovat nelze. Zde je o nich řeč hlavně proto, že je nepravdivé tvrzení, že jediným možným rivalem ekonomického liberalismu je socialismus. My musíme vycházet z aktuální situace, která se silně liší od ekonomiky před stoletím. Zejména výše uvedené dvě změny po válce a v sedmdesátých letech změnily ráz liberální ekonomiky. Pro nás je problémem globalizace a globální plutokracie a prudce se zrychlující monopolizace, která ničí soukromé vlastnictví v pravém slova smyslu a *zvyšuje na nevídanou míru moc skrytých a anonymních struktur*. S tím je spojen nepřehledný a nekontrolovatelný proces spojování, přejímání a polykání firem stejně jako neustálé změny majitelů firem. Říká se tomu svobodný trh, ačkoliv svobody je na něm pramálo. Tato „svoboda“ preferuje dravost a bezohlednost na úkor poctivosti a skromnosti. Pokřivenost ekonomického systému plodí - jak ukázala dvě předchozí století - morální úpadek. Těžko bychom ovšem tyto problémy řešili korporativistickými prostředky.

Uvedme si a dejme k diskusi několik možných neliberálních řešení dnes palčivých problémů.

VÝCHODISKA

Na prvním místě je třeba zbavit se zásady nediskriminace a rovnosti typů vlastnictví. Není možné pomocí daňových a jiných zákonů regulovat ekonomické procesy, pokud nebude možno v rozsáhlém měřítku používat odstupňovaná opatření na podporu specifických sektorů ekonomiky. Především je třeba velmi silného a účinného antimonopolního zákonodárství. To musí do budoucna ztížit a nakonec znemožnit existenci monopolů ve prospěch maximální diverzifikace. Typickým případem je maloobchodní síť. Není možné, abychom si léky kupovali u dvou firem, potraviny nakupovali u osmi společností a náhradní díla na auta u tří. Právě léčebný účinek volného konkurenčního trhu zde dnes není uplatňován. O řemeslných odvětvích ani není třeba mluvit. Ale platí to i o výrobě. Například zemědělství a potravinářství musí projít důkladnou přeměnou spočívající nejen v odstranění monopolů v jednotlivých oborech, ale i těch, které vznikají vytvářením řetězců vertikální návaznosti výrob.

Dalším bodem jsou přirozené monopoly, zejména v energetice, komunikacích a částečně dopravě. Je otázka, zda jediným řešením je postátnění těchto sektorů. Alternativou by mohl být nový typ vlastnictví. Takovéto firmy by mohly být kolektivním vlastnictvím specifických veřejnoprávních organizací. Například celostátní organizace důchodců by vlastnila část energetických kapacit a z jejich monopoem zaručeného zisku by se saturovala alespoň část důchodů. Zvýšená nezávislost na státu by znamenala vyšší míru svobody.

Tím jsme u dalšího problému. Aby měl právě uvedený záměr smysl, je třeba takovému typu vlastnictví zajistit nezcizitelnost. Ta by se mohla vztahovat i na další typ vlastnictví, který existoval v jisté podobě snad ještě v osmnáctém století. Je to kolektivní vlastnictví rodinné či rodové.

Velmi důležité je *uchránit jádro ekonomiky, tj. výrobu, před jejím dnes neúnosným vysáváním ze strany obchodních zprostředkovatelů*. Tady by stačilo zatížit zprostředkování obchodů velkými daněmi a zvýhodnit přímé vztahy mezi dodavateli a odběrateli. Dalším blahodárným důsledkem by bylo snížení korupce v této sféře. V úvahu přichází i jednoduché řešení ve formě daně z obratu.

Stát a celá veřejná správa by měly z podobných důvodů připouštět k veřejným zakázkám pouze firmy do určité velikosti, které i dnes skutečně danou zakázku plní, a tak zbavit občany dalšího korupčního mezistupně, jímž jsou velké investiční a finanční skupiny, jimž malé firmy slouží jako pouzí chudí subdodavatelé. Na regionálním stupni by také měla platit zásada přednosti místních firem.

To nechtě platí i v celostátním měřítku. Je naprosto zbytečné ve velkém dovážet zboží, které můžeme vyrobit v tuzemsku. Zásada relativní soběstačnosti by prospěla nejen domácí výrobě, ale též snížení dopravy a životnímu prostředí.

Banky by měly plnit pouze svou původní funkci úvěrových ústavů. Investiční činnost jim

nepřísluší. Při splnění předchozích bodů by finanční investování mělo stejně postupně zmizet.

Suverenita místních i národních ekonomik je ohrožena hlavně globalizací. Popsané zvýhodnění malých firem před většími a domácích před cizími by vedlo k postupné deglobalizaci. Je ale zřejmé, že to nemůže izolovaně uskutečnit jeden stát. Pozitivní roli by mohly sehrát dva faktory. Evropský svaz by měl být vystřídán celoevropskou institucí, která bude mít ve vztahu k suverénním státům jen služebný charakter. Mohla by plnit roli regulativního a kontrolního orgánu v záležitostech dodržování multilaterálních ekonomických dohod.

Na závěr stručně ke druhému faktoru, jímž je základ vší ekonomiky – peníze. Při chronické lidské neschopnosti zacházet s tímto výdobytkem civilizace se v tuto chvíli jeví jako řešení vazba měn na nějaké měřítko hodnoty. Zda jimi mají opět být vzácné kovy, je věc další diskuse.

Pozn. DP: O přenesení toho platného z meziválečného korporativismu do poválečné ekonomiky celým svým dílem usiloval François Perroux. Omezování globalizující se ekonomiky od 70. let navrhoval Maurice Allais. Co od nich máme (alespoň) přeloženo? České stádečko prostě jde, kam ho pasák, tentokrát anglosaský, žene...